

שינויים במנהגי תפילה בין ארץ ישראל לחוץ לארץ
אריה ליבוביץ (מיוסד על שיעור מהר' לרנר שליט"א)

I. Birchas Kohanim.

A. בית יוסף סימן קכח.

1. Several Explanations:

- a. kohanim would go to mikvah.
- b. ביטול מלאכה
- c. no איסור unless you call him

2. Beis Yosef's rejections:

- a. mikvah is a later minhag
- b. (ד"ע - ביטול מלאכה is no excuse)
- c. still a chance for three mitzvos!

B. רמ"א סימן קכח סעיף מד - must be done בשמחה and we aren't happy.

1. משנ"ב שם ס"ק קסד - poskim praise Israel and Mitzrayim for doing it every day.
2. שער הציון שם - חוץ לארץ - It is דאורייתא even in חוץ לארץ.
3. ערוך השולחן סימן קכח סעיף סד - ערוך השולחן סימן קכח סעיף סד.
  - a. הלכות הגר"א ומנהגיו (לר' משה שטרנבוך שליט"א) אות קט - story with the Gra.
  - b. משיב דבר ח"ב סימן קד - Netziv's version of the story.

C. Some more reasons offered by acharonim:

1. הלכות הגר"א ומנהגיו שם - תפילת הציבור (struggles with why some places in Israel only say it at mussaf).
2. שו"ת חתם סופר אור"ח סימן כג - it is part of avodah, and our avodah (i.e. tefilah) is piggul
3. שו"ת בית אפרים אור"ח סימן ו' - custom is over 500 years old and forbidden to change even if we couldn't find a good reason for it (also would be מוציא לעז על הראשונים). Some possible suggestions (neither explains difference between us and Israel):
  - a. we don't know that our כהנים are really legitimate.
  - b. based on פרי חדש that if they stay in a house with a נדה they can't דוכן.

D. Halacha l'ma'ase - Can you daven at a sefardi shul to do the mitzvah of ברכת כהנים?
הליכות שלמה פרק ל' אות ב' (והערות שם)

II. שמות פרק ל פסוק ז-ח. שחרית at the end of weekday פטום הקטרת and אין כאלקינו.

A. Mitzvah is every day - רמב"ם תמידין ומוספין ג"א.

1. תענית כז - saying korbanos is like bringing
  - a. רבינו יונה ברכות דף ג. - this is the idea of תפילה in general (that's why we say ה' שפתי)
2. טור סימן קלג - say it every day.
3. שערי תשובה סימן קלב ס"ק ו' - אין כאלקינו come in?

B. Why not say it?

1. דרכי משה סימן קלג - בית יוסף סימן קלג - if you miss one thing you can be חייב מיתה. דרכי משה סימן קלג - we don't say it because we are likely to skip since we are busy.
  - a. so don't miss anything!
  - b. who says that this is true of the reading also?
2. When to say it?
  - a. ט"ז - really should be before ברוך שאמר.
  - b. מג"א - we only say it later to be פורש מתוך דברי תורה

III. ברכו at the end of davening.

A. Really shouldn't say it without berachos after - בית יוסף סימן קלג.

1. If people missed it you can say it. Don't say it on shabbos because everybody was there.
2. קריאת התורה in משנ"ב קלג'.
3. לדוד אשי ישראל עמ' רעז הערה נה - during Elul say it after

B. הקדמת המשנ"ב לסימן סט - don't say it unless there is a previously established minhag

1. אשי ישראל פרק לד הערה ל' - Chazon Ish always said it.
2. not on Motzai Yom Kippur...

IV. שים שלום at shabbos mincha.

A. ברכת כהנים - goes together with הגהות מיימוניות נוסח ברכות התפלה ס"ק א'.

1. Why? אליה רבה קכ"ז - six and six

B. במנחה של שבת - רמ"א סימן קכו.

C. ערוך השולחן - some say it all the time

V. ברוך ה' לעולם בערבית של חול - ושמרו בערבית של שבת.

A. The Problem - גמרא ברכות דף ד: ד - need to be ערבית של גאולה לתפילה של ערבית.

1. What about השכיבו? Gemara says it is גאולה אריכתא רבינו יונה שם explains why.

B. The solutions (and why do we have these pesukim here in the first place?):

1. תוספות שם - once it was instituted to enable everybody to daven together, it is considered part of גאולה.
2. רבינו יונה שם - since it was instituted to replace תפילה it is not a hefsek (תפילה אריכתא).
3. אבודרהם ברכות ק"ש של ערבית - it was put there in response to גיורת השמד, so we just kept it.

C. What about ושמרו on shabbos?

1. טור סימן רסז - it is גאולה אריכתא because observing shabbos brings גאולה.
2. דרישה שם - any mention of the day is תפילה אריכתא (like klopping for ר"ח)
  - a. Alternate suggestion to remind about ראש חודש ס"ק יז. ראש חודש כף החיים סימן רלו ס"ק יז.
  - i. אשי ישראל עמ' שג בשם החזו"א - don't raise voice in middle of davening.

1 - בית יוסף אורח חיים סימן קכח

כתב האגור (סי' קעו) שנשאל מהר"י מולך (שו"ת מהרי"ל החדשות סי' כא) למה אין הכהנים נושאים כפיהם בכל יום מאחר שהוא מצות עשה והשיב מפני שמנהג הכהנים לטבול קודם כמו שכתוב בהגהות מיימוניות ובכל יום קשה להם לטבול בחורף ולכן עלה המנהג דוקא ביום טוב וגם מטעם ביטול מלאכה וכשהכהן אינו נקרא אינו עובר עכ"ל דחק עצמו לקיים מנהג מקומו ואינו מספיק כי מה שכתב מפני שנהגים לטבול קודם האי חומרא דאתי לידי קולא היא ותלי תניא בדלא תניא שהרי טבילה לנשיאת כפים לא הוזכרה בתלמוד ואם הם נהגו להחמיר ולטבול למה יבטלו בשביל כך שלש עשה בכל יום ואף על פי שאינו עובר אלא א"כ נקרא מכל מקום מוטב להם שיקיימו שלש עשה בכל יום ולא יטבלו כיון שאינם מחוייבים משיטבלו ועל ידי כן יניחו מלקיים שלש עשה בכל יום וישר כחם של בני ארץ ישראל וכל מלכות מצרים שנושאים כפיהם בכל יום ואינם טובלים לנשיאת כפים:

2 - שולחן ערוך אורח חיים הלכות נשיאת כפים ונפילת אפים סימן קכח סעיף מד

כהן, אע"פ שהוא פנוי, נושא את כפיו. הגה: ויש אומרים דאינו נושא כפיו, דכשרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה, והמזכך יש לו להיות בשמחה (מרדכי פרק הקורא עומד); ונהגו שנושא כפיו, אע"פ שאינו נשוי, ומכל מקום הרולה שלא לישא כפיו אין מוחין בידו, רק שלא יהא צבית הכנסת בשעה שקורין כהנים או אומרים להם ליטול ידיהם. נהגו בכל מדינות אלו שאין נושאים כפים בליל ציי"ט, משום שאז שרויים בשמחה יו"ט, וטוב לזכור יצרך; מה שאין כן בשאר ימים, אפי' בשבתות

השנה, שטרודים צהרורים על מחייתם ועל ציטול מלאכתם; ואפי' זי"ט, אין נושאין כפים אלא בתפלת מוסף, שיוצאים אז מצבכ"ג וישמחו בשמחת יו"ט (דברי עלמו). וכל שחרית ומוסף שאין נושאין צו כפים, אומר הש"י: אלהינו ואלהי אבותינו וכו', כלעיל סוף סי' קכ"ו; ויום הכפורים, נושאין צו כפים כמו זי"ט, ויש מקומות שנושאין צו כפים צנעילה, ויש מקומות אפי' בשחרית.

3 - משנה ברורה סימן קכח ס"ק קטד

בכל מדינות אלו וכו' - ובא"י ובכל מלכות מצרים המנהג לישא כפים בכל יום והפוסקים קלסו למנהגם בזה

4 - שער הציון סימן קכח ס"ק קלא (2)

ודע דנשיאת כפים בחוץ לארץ הוא גם כן מדאורייתא, וכן העתיקו כל הפוסקים מימרא דר' יהושע בן לוי והובא לעיל בסעיף ב, ודלא כמור וקציעה שמצדד דמדאורייתא הוא דוקא במקדש, שגגה בזה, ואישתמטתיה ספרא פרשת שמיני פסקא ט"ז, וספרי פרשת שפטים פסקא נ"א. עיין שם [ואברכה קאי, וכבסוטה ל"ח, עיין שם], וירושלמי נזיר, הובא בסוטה ל"ח ע"ב תוספות דיבור המתחיל כל. והעירני א' מחכמי הזמן שהוא גם כן נגד בבלי חולין קל"ג, עיין שם. וגם פשטא דקרא (דברים י) ולברך בשמו עד היום הזה, משמע שונה תמיד:

5 - ערוך השולחן אורח חיים הלכות תפילה סימן קכח סעיף טד

והנה ודאי אין שום טעם נכון למנהגינו לבטל מצות עשה דברכת כהנים כל השנה כולה וכתבו דמנהג גרוע הוא אבל מה נעשה וכאלו בת קול יצא שלא להניח לנו לישא כפים בכל השנה כולה ומקובלני ששני גדולי הדור בדורות שלפנינו כל אחד במקומו רצה להנהיג נשיאת כפים בכל יום וכשהגבילו יום המוגבל לזה נתבלבל הענין ולא עלה להם ואמרו שרואים כי מן השמים נגזרה כן ומצד הדין י"ל ע"פ מ"ש בסעיף מ"ט ע"פ הזוהר דבעינן שמחה דומיא דאהרן ובניו בשמיני למילואים ולזה נאמר כה תברכו אמנם זה שהיה מנהג מקדם דיו"ט שחל בשבת לא היו נושאים כפיהם כבר נתבטל בימינו כי אין במנהג זה טעם וריח כמו שהאריכו מפרשי הש"ע בזה [ט"ז סקל"ז ומג"א סק"ע] ובעל קרי מותר בנשיאת כפים [ב"י] והמחמיר לטבול תבא עליו ברכה אמנם בא"י ובמצרים ובכל אזיא נושאים הכהנים כפיהם בכל יום:

6 - הלכות הגר"א ומנהגיו (לר' משה שטרנבוך שליט"א) אות קט

רבינו זצ"ל תקיף היה מאד בדרישתו שישאו כפים בכל יום, ובפאת השלחן מביא שהנהגנו מנהג זה בכולנו מיום שזכינו לקבוע ישיבתנו בארץ ישראל ובירוושלם וכן הוא דעת רבנו הגאון זצ"ל ע"ש. ומובא מפי בעל הפאת השולחן שסיפר לרבי שמואל העליר זצ"ל ששמע כמה פעמים מפי הגר"א שהיה הולך מעיר לעיר ומתבטל מתורה ותפילה לו היה בידו לתקן לטובת הכלל נשיאות כפים בכל יום, ובשם הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל שרבו הגר"א זצ"ל השתוקק לישא כפים רק לא ערב בלבד לעשות מעשה, וכשהחליט לישא כפים בבית מדרשו למחר פתאום נתפס לבית האסורים בעלילות שוא בענין המחלוקת נגד הרב דווילנא, ולכן אף שיצא חפשי מבית האסורים לא השתדל עוד לקבוע המנהג.

7 - שו"ת משיב דבר חלק ב סימן קד

מש"כ מעכ"ת ש' ליישב טעם שאין נ"כ בכל יו"ט בשחרית הוא משום דאז שיש נ"כ במוסף מעמידים על קושיית ר"י אי מה התם כו' וכמו כן בענין חטאת ג"כ ורק בכל יום שאני דכתיב כל הימים. תמה אני וכי יאמר מעכ"ת ש' דגם בבהמ"ק לא נשאו כפים ביו"ט ובר"ח במעשה התמיד ח"ו. וגם הלא בירושלים עוד היום נ"כ גם בשחרית אפילו ביו"ט וזכרוני ששמעתי כמדומה מחותני הגאון מהרי"ץ הגאב"ד דוואלז'ין זצ"ל שפעם א' הסכים רבינו הגר"א ז"ל להנהיג נ"כ בכל יום בבית מדרשו. ועכבוהו מן השמים ונלקח לבית האסורים בעת המחלוקת הנוראה בוילנא ל"ע. ואח"כ חו"ז הגאון אביר הרועים מוהר"ח ז"ל הסכים ביום א' שביום המחרת יצוה לישא כפים. ובאותו לילה נשרף חצי העיר ובה"כ שבעיר וראו והתבוננו שיש בזה איזה דבר סוד בסתרי השפעת הברכה היורד ע"י ב"כ בחו"ל. ואין אתנו יודע עד מה:

8 - הלכות הגר"א ומנהגיו שם

וגדולי הדורות נבוכו ליישב המנהג שאין נושאין כפים בחוץ לארץ בכל יום ולע"ד נראה שעיקר חובת נשיאות כפים היא בתפילת הציבוא והיינו כשאחד מתפלל ותשעה שומעין ממנו כל מלה ויוצאין שאז זהו תפילת הציבור וכקרבו

ציבור וצריך לישא כפים אבל בזמנינו טרודים ואין עשרה שומעין כל מלה, וחזרת הש"ץ אצלנו רק בגדר פורס על שמע לשמוע קדושה ולענות וכן אמן ומודים, אבל אין בזה חיוב נשיאות כפים מדינא שאין כאן תפילת הציבור רק תפילה בציבור בלחש ואין כאן נשיאות כפים בשעת עבודה ורק ביום טוב אין טרודים נהגו לישא כפים לקבל ברכת ה', משא"כ בכל השנה הם עם שבקהל דאניסי ומתברכין ע"י כנהים דארץ ישראל.

אמנם בארץ ישראל לא מבטלין נשיאות כפים מטעם שהבאנו שהשכינה שם וזקוקים מאד לברכת השם ומתקבלת טפי ולכן אין מבטלין המצוה ומשתוקקים אנו מאד לברכת ה' על ידי כהנים, ומיהו בגליל בצפת וטבריא נושאין כפים רק במוספים ולא שמענו ע"ז טעם הגון למה אין נושאין כפים בכל יום ורק במוסף ובימי הקדוש הארז"ל נשאו כפים בכל יום וכן נדפס מכתב מהקדוש השל"ה שמעיד שבגליל נושאין כפים בכל יום רק לאחר כך בעליית החסידים עשו כעין פשרהלישא כפים במוסף בשבת דוקא ולא מצאנו בזה טעם מספיק רק נהגו היום כולם כן בגליל.

ועיין ברמ"ה סנהדרין יא: שמקדשין החודש ביהודה כולה ולא בגליל שביהודה נקראים שכינו של מקום ולא בגליל ע"ש. ואולי יש בזה סמך שאין מקפידים כ"כ בגליל ולפי זה בחיפה אין להקל כלל אבל עיקר דברי הרמ"ה לא נתבררו לן שהתנאין רשב"י ר"ע ותלמידיו ואמוראים וגדולי הדורות לרבות הקדוש הארז"ל אינו למושב להם ערי הגליל דוקא והיאך נימא שהשכינה לא מצויה שמה כבערי יהודה ולא נקראים שכינו של מקום.

9 - שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן כג

שלמא רבא לגברא רבא דחזיא לכהנא רבא ה"ה י"ג הרבני הנגיד המפורסם כש"ת מו"ה שמואל כ"ץ: שאול נשאלתי ממעלת כבודו אם לחוש למ"ש פר"ח בא"ח סימן קכ"ח [סעיף ל'] שמצא כ' בשם ס' המקצעות שחיבר רבינו חננאל ז"ל דכהן הנכנס בבית שאשה נדה שם לא יברך את ישראל וברכתו קללה תחשב לו ולזרעו, והפר"ח מסיים שאין לפרסם הדבר, והנה במ"כ עבר על דברי עצמו והרי פרסמו:

הנה דברים הללו הביאם הראב"ד בפירושו למס' תמיד [פרק החלו עולים] ונדחק מאוד למצוא טעם לדבר ועיקר דבריו לחוש לדברי ר"ע במס' שבת רפר"ע ובמתני' דמס' ע"ז מ"ז ע"ב דע"ז איתקש לנדה להחמיר וא"כ ה"ה נדה איתקש לע"ז וע"ז למת שהכהן מזהר בלא יבוא, ועוד בע"ז כתיב הרחק מעלי דרכיך וא"כ ה"ה נדה, ושוב נסתפק הראב"ד אם ר' יודן שבס' מקצעות גם בזה"ז אמרו ומסיים המחמיר מתברך: ... ולולי דברי הראב"ד הייתי אומר חומרת המקצעות הוא עפ"י מ"ש רמב"ן על התורה בפסוק לא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי וגם בפ' נדה + בפ' ויצא ל"א - ל"ה, ותזרע י"ב - ד' + שהאומות הראשונים היו יודעים להזהר עוד שלא לדרוך על מקום דריכת כפות רגלי הנדה והיו נוהרים מהבל דבורה וכדומה הרחקות יתירות עפ"י ידיעתם בטבעיות שהוא ארס מזיק, וא"כ ס"ל דכהן שאינו נזהר בזה אינו ראוי לעמוד לשרת לפני ה' משום הקריבהו נא לפחתך, הנה כי כן בזמננו אלה דאין שום אדם נזהר מזה, או דנשתנו הטבעיים והזמנים והמקומות או כיון שדשו בי' רבים שומר פתאים ה', בין כך ובין כך לעת כזאת אין כאן בית מיוחד בענין זה והמחמיר אינו אלא מן המתמיהים, וידעתי כי הגאון מו"ה זלמן מרגליות בתשו' בית אפרים [חאו"ח סי' ו'] נתעורר ע"ז לומר דמשום כן אין הכהנים נושאים כפים בכל יום ויום בזמננו, ונ"ל טעם פשוט דנ"כ כתיב בקרא אחר עבודה וכדילפינן רפ"ב דמגלה מדכתיב וירד מעשות החטאת ויברך את העם, ותפלה במקום עבודה ואין ספק כשאין עבודה רצויה והיא פגול ח"ו גם ברכת כהנים לא תחול על המתברכים אז, והיות בעו"ה כל ימות החול טרודים על המחיה והכלכלה ורוב התפלות בלי כוונה וטרדה מרובה ותפלה בלא כוונה כקרובן שאינו רצוי ע"כ מברכים בי"ט שהעולם פנויים ומכוונים בתפלתם, וכה"ג כ' בפירוש המחזור על המנהג שנוהגים לברך הילדים בשבת וי"ט דוקא ע"ש:

10 - שו"ת בית אפרים אורח חיים סימן ו

שלום לכבוד אהו' ידידי כו':

בדבר אשר שאל כ"ת בדבר המנהג הנהוג בכל מדינות אלו שלא יהיו הכהנים נושאים כפיהם כ"א ביו"ט לבד ויש מי שלבו נוקפו בדבר לפי שהמ"ע מן התורה הוא שיהיו נושאים כפיהם בכל יום אם יש מקום ויסוד למנהג זה ואם יש כח לבטלו אם לא:

תשובה בתחלה אבאר לו כי המנהג שאנחנו נוהגין היום שלא ישאו כהנים כפיהם כ"א ביו"ט ויש מקומות שנהגו אף בשבתות הוא מנהג קדום יותר מן חמשה מאות שנה כמבואר בספ' תשב"ץ קטן שחיבר תלמידו של מהר"ם מרוטנבורג רבו של הרא"ש שכתב וז"ל אינו אומר אחר ברכת כהנים ושמו את שמי מפני שאפ"ל ברכת כהנים לא היה לנו לומר מן הדין שבימיהם היו עולין לדוכן בכל יום וכנגד זה אנו אומרים ברכת כהנים עכ"ל ובספר כל בו סי' י"א כתב וז"ל וכתב הר"מ נ"ע שאין אומרים אחר ברכת כהנים ושמו כו' לפי שבימיהם היו עולים לדוכן בכל יום וכנגד זה

אנו אומרים ברכת כהנים זעירא עכ"ל וכ"כ בכל בו סי' קכ"ה וז"ל ואין המנהג עתה לעשות נ"כ אלא בשבתות ויו"ט ואפשר כי נמנעו מפני טורח ציבור עכ"ל ואחריהם החזיקו מהרי"ל שהי' רבם של כל גדולי מדינות אשכנז והאגור והד"מ ובש"ע בה"גה והט"ז והמ"א נענעו ראש אחריו רק הט"ז כתב שאין לבטל ב"ט העונה מחמת נ"כ ע"ש ונראה מדבריהם שאין לזוז מהמנהג וכן נראה מדברי שאר אחרונים ואף הב"י לא כתב כ"א שיישר כחם של בני א"י ומלכות מצרים כו' אבל מ"מ לא מוקי אנפשיה לכתוב שראוי לבטל המנהג כדרכו בשאר מקומות כשמזהיר מנהג שאינו ישר בעיניו משום דגם איהו אזיל ומודה דבאתרא דנהיגי אין לבטל מנהגם שהרי הם קיבלו עליהו חומר' זו לטבול לנ"כ וכיון דליכא עכ"פ דררא דאיסורא כמ"ש הב"י גופיה ג"כ דכל שלא נקרא אינו עובר וטעמא קא טעים מהרי"ל ומשום ביטול מלאכה מאן גבר שיפטפס לבטל המנהג אף אם היה גדול בחכמה כמו הב"י ז"ל כיון שהמנהג נתייחד עפ"י וותיקין ונעשה מעשה בפני גדולי הראשונים מהר"מ מרוטנבורג ותלמידו התשב"ץ והכל בו ומהרי"ל והאגור והרמ"א והלבוש והט"ז ומג"א וכל שאר גדולי הדורות עד זמננו זה לא היה אדם שפרכס בדבר וידוע הספרי הסדרי הדורות שמהר"מ מרוטנבורק נפטר בשנת ס"ה לאלף הששי ובשנה ההוא ברח הרא"ש מאשכנז ובא לטולטילה אשר בספרד כמבואר בהקדמת ספר צידה לדרך וכבר הראיתך שהיה מנהג זה באשכנז לפני מהר"ם ותלמידיו ומכללם הרא"ש ז"ל ומזמן ההוא עד עתה יותר מחמשה מאות שנה ועתה אהובי ידידי ירא וישפוט כעין שכלו את הגבורים אנשי השם האלה אשר הקטן שבתלמידי תלמידיהם קטנם עבה ממתנינו האם אמר ליצא ביד רמה ערוך אתם מלחמה ובכחו ועוצם ידו יעשה חיל ועזר כנגדו לבטל המנהג אשר יסדו רבים וגדולים זה זמן רב ואף אם היה נעלם מאתנו טעם הדבר לגמרי וק"ו דטעמא אמרי בה וליכא דררא דאיסורא שאנחנו מחוייבים לעשות אזינו כאפרכסת לשמוע בקול דבריהם ואחריהם לא נשנה:

ובהיותי מעיין בזה אנהירינהו לעינין מן שמיא ודייקנא ואשכחנא טעמא רבא למנהגא והגדולים שנדחקו קצת בטעם המנהג מקום הניחו לי להתגדר בו כאשר אבאר בעזה"י טעמא רויחא בלי גמגום ופקפוק כלל והוא עפ"י מה דאמרינן בכתובות דף כ"ד איבעיא להו מהו להעלות מנ"כ ליוחסין כו' ואב"א השתא נמי בתרומה דרבנן אכול בתרומה דאורייתא לא אכול כו' הא קמן דבאיסורא דאורייתא לא שבקינן להו דספיקא הוי כיון שלא מצאו כתבם המתייחסים וכ"כ הרמב"ם פ"ך מהל' א"ב וז"ל הכהנים בזה"ו בחזקה הם כהנים ואין אוכלים אלא בקדשי הגבול והוא שתהיה תרומה של דבריהם כו' ובשו"ת מהרשד"ם כתב בענין שבוי' לכהן וז"ל אני סומך בזה על מ"ש הריב"ש ז"ל בסימן צ"ד וז"ל כ"ש הכהנים שבדורותינו שאין להם כתב היחוס אלא מפני חזקתן נהגו היום לקרוא ראשון בתורה כו' ע"ש הרי שהכהנים שבזמננו אינם כהנים ודאי רק ספק וכיון שאיסור זה דשבוי' אינו אלא מדרבנן ראוי לומר ספק דרבנן לקולא כו' עכ"ל והאריכו בענין זה בשו"ת מהרי"ט ובתשו' חוט השני ובתשובת חוות יאיר ובתשו' שבות יעקב ובתשו' זכרון יוסף ובתשוב' שבות יעקב מסיק כדברי מהרשד"ם דכהני זמננו אינם רק כהני ספק ומותר בחלוצה ושבוי' דרבנן ניהו ע"ש ואף החולקים על מהרשד"ם בזה ס"ל כיון דעכ"פ הם כהני חזקה והא אחזיקו להו לענין זה לאסור עליהם כל פסולי כהונה אבל להחזיק אותם בכהנים ודאי להקל פשיטא דלא מקילין ועיין בשו"ת מהרי"ט שגם גדולי חכמי וויניציאה מסכימים בזה עם מהרשד"ם ופשטא דסוגיא כוותיהו והט"א:

ולפי"ז כיון דהני כהני ספיקא הוי עכ"פ להרבה פוסקים איך נאכיל אותם דבר האסור להם ונצוה אותם לישא כפיהם דהא זר הנושא כפיו עובר בעשה דכה תברכו אותם ולא זרים כמבואר בכתובות שם ואף לפי מ"ש הרמ"א סי' קכ"ח ליישב דברי התוס' דאפשר עם כהנים אחרים אינו עובר מ"מ היכא דאפשר שאין כאן כהנים כלל רק זרים ודאי שעוברים וגם דעכ"פ איכא משום ברכה לבטלה כמ"ש התוס' בשבת ולדעת כמה פוסקים בברכה לבטלה עובר משום לא תשא מדאורייתא ואף להתוספות ודעימיהו דאסמכתא הוא מ"מ אין לברך מספק ומ"מ אף לישא כפיו בלא הברכה אקב"ו בתחלה ג"כ אסור כמ"ש הגאון בשו"ת נ"ב סימן ט"ו דברכת יברכך גופיה נמי ברכה לבטלה הוא עיין שם ואף שיש לפקפק בזה עכ"פ לכתחלה יש לחוש אף לברכת יברכך גופא ומכ"ש להברכה שמברכין לפני' דאיכא איסורא דאורייתא או דרבנן:

ובספר כתובה אשר חיבר מחו' ושארי הגאון החסיד האב"ד דק"ק פפד"מ ז"ל הוסיף עוד בזה וכתב דאדרבא אם הזר עולה לדוכן עם כהנים אחרים הוא עובר בעשה דכשם שעשה על הכהנים לברך כך הוא עשה על הישראל להתברך מפי הכהנים בשעה שמברכים וכמו שכתוב גם כן בספר חרידים וברכת כהנים צריך להיות פנים כנגד פנים וכשעולה לדוכן אינו בכלל הברכה ועובר בעשה ע"ש שדפח"ח ועיין בשו"ת בית יעקב סימן קכ"ג שכתב דודאי בין עם הכהנים אחרים בין בפ"ע עובר בעשה דכה תברכו אותם ולא זרים וא"כ פשיטא דכהני ספק אסורי' לישא כפיהם דאיכא חשש מחמת תלתא איסורי' איסור לאו הבא מכלל עשה דכה תברכו אותם ולא זרים ואיסור עשה שהישראל מצווה להתברך מפי הכהנים המברכין ואיסור ברכה לבטלה ובמקום שיש ספק אין לברך כמבואר בכל הפוסקים:

ולפי"ז אדרבא צריך ליישב מנהג א"י ומלכות מצרים דנהוג גבייהו שישאו כפיהם בכל יום איך לא חששו

לזה כיון שהכהנים אין בידם כתבים המתיחסים וכן למנהגינו שנושאים כפיהם ברגלים ולמה לא חיישינו דדלמא
עבדי איסור' ...

הנה בררתי חומר הענין מה שיש בו די לתת טעם למנהג ועוד ידי נטויה להראות לכ"ת שהמנהג מיוסד על
אדני פז שהרי כתב הפר"ח סי' קכ"ח בשם ספר המקצועות דהיכא דאיכא נדה בבית' דכהן אסור ליה למיסק לדוכן
כל אימת דאיתתא בנדתה דאמר ר' יודן כל כהן שנשא כפיו ואמו או אשתו או בתו נדה ונכנס הוא באותו בית שנדה
לשם הרי תפילתו על ישראל תועבה ואף הוא גורם לזרעו שיאבד מן העולם כו' והפר"ח כתב על זה שדברים אלו אין
לפרסמם דלא הם מעיקר הדין והנח לישראל שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין עכ"ל ומי הוא אשר לא יחוש לזה כלל
כיון שספר המקצועות חיבר רבינו חננאל גאון שנודע כחו הגדול וידו החזקה והביא בשם ר' יודן שהוא אחד מן
האמוראים שתפלתו תועבה וגורם לזרעו כו' ומי האיש שירצה בזה במקום אשר חפץ בברכה יגרום קללה לעצמו
ח"ו וגם פר"ח חש להו טובא וכתב מוטב שיהיו שוגגין כו' ואף שהפר"ח כתב שאין לפרסם הדבר הנה אני מוכרח
לגלות סוד ולפרסם הדבר בכדי שידעו שלא לדבר סרה על המנהג ופן יאמר האומר דהך מ"כ שהביא הפר"ח אחרי
שלא נזכר בדברי הפוסקים ראשונים לאו דסמכא הוא כגון דא צריך לאודועי שדברי ספר המקצועות הללו הם
כתובים על ספר חידושי הראב"ד למסכת תמיד והביאו בספר מחזיק ברכה ג"כ ולפי שהפר"ח קיצר בהעתקת
הלשון אעתיק לשון הראב"ד ז"ל וז"ל ובספר מקצועות מ"כ היכא דאיכא נדה בביתא דכהן אסור ליה למיסק לדוכן
כל אימת דאיתתא בנדתה דחיישינן דלמא נגע במידי דנגעה היא ואתי לאטמווי דאמר ר' יודן כל כהן שנשא כפיו
ואמו או אשתו או בתו טמאה ונכנס הוא באותו בית שנדה לשם הרי תפלתו על ישראל תועבה ואף גורם לזרעו
שיאבד מן העולם ולא עוד אלא שאינו מוציא את ישראל ידי חובתן ועליו הכתוב אומר ובפרישכם כפיכם אעלים
עיני מכם כו' שאלו תלמידיו את ר"א כו' ולפירושם יש לתמוה מ"ט דהנך תנאי דמתמרי כולי האי בנדה כו' י"ל דבכל
אלו שאמרנו לא אמרו אלא לבעלי נפש כו' מיהו נראה דוקא באותן דברים הוא שיש חילוק בין בעלי נפש לשאר בני
אדם אבל ודאי לישא כפיו לכהנים דכ"ע אסירי כיון דאמר ר' יודן כל כהן כו' משמע שאין חילוק בשום כהן וי"ל
הטעם משום דלנדה וזבה סמך הכתוב והזהרתם את בני ישראל כו' בטמאם את משכני כו' לפיכך צריך לעשות
הרחקה טובא לכל מה שנוהג במקדש כגון ברכת כהנים והקרבנות קרבנם שהם מעשה כהונה שאע"פ שברכת כהנים
נוהגין בגבולין מכל מקום עיקרה הוא במקדש כו' מיהו תימא לומר שאף בזה"ז נוהג דבר זה דאמר ר' יודן דלמא
במקדש קאמר מפני שמזכיר השם כהלכתו וצריך פרישות וטהרה ביותר כו' והמחמיר מתברך עכ"ל:

הנה זכינו ליתן טעמים מספיקים למנהג הזה שנהגו בפני רבים וגדולים זמן ארוך יותר מן ת"ק שנה אבל
באמת אין אנו אחראין לזה דאף אם היה נעלם מאתנו טעם הדבר אין לנו לשנות המנהג והילך מ"ש בק"א לספר
מח"ב מדברי ר"ת בספר הישר כתיבת יד דף ק"צ בתשובותיו לרבינו משולם ז"ל וכל שאינו בקי בסדר רב עמרם
ובהלכו גדולות ובמס' סופרים ופרקי ר"א וברבה ובתלמודינו ושאר ספרי אגדה אין לנו להרוס דברי הקדמונים
ומנהגם כי עליהם יש לסמוך בדברים שאין מכחישין תלמוד שלנו אלא שמוסיפין והרבה מנהגים בידינו על פיהם
כו' עכ"ל ר"ת ז"ל וכבר האריך הרחיב מהרי"ק בשורש ט' בענין כהן שלא רצה לצאת מבה"כ בשבת בראשית במקום
שנהגו שיקרא ראשון מי שמתנדב שמן למאור וכו' וע"ז כתב דאפילו היה הכהן חכם כשמעון בן עזאי הפריז על
מדותיו שאין לשנות המנהג שנהגו קדמונינו חסידים ואנשי מעשה ועל כיוצא בזה אמרו חז"ל הנח להם לישראל אם
אינם נביאים כו' וכ"ש לפמ"ש שנעשה מקדם במדינתכם וא"כ הוא שמנהג אבותיכם בידיכם מאן מירמיה לי' מן
ידכם שהרי מנהג אבותינו תורה היא וכדאמרין בתענית רב איקלע לבבל חזינהו דקרו הלל כו' ש"מ דבאתרי' דרב
לא היו רגילין לקרותו אפילו בדילוג אלא פשיטא דלא סבירא ליה הכי ואפ"ה כיון דחזי מנהג אבותיהם בידם לא
רצה למחות בידם ואע"ג דפשיטא שהיו מברכים עליה כו' ולפי דעתו של רב היה באותו מנהג משום ברכה שאינה
צריכה דעובר משום לא תשא מ"מ סמך על מנהג אבותיהם ולא רצה לבטלם ואע"ג דרב גדול הדור וקרי בכהני
והיה בידו למחות ק"ו בן בנו של ק"ו שאין בדור הזה מי שיוכל לשנות המנהג הנהוג עפ"י אבותינו הקדמונים
דפשיטא שהיו בני תורה וקבעו מנהגן עפ"י התורה והמצוה ואפילו כנגד ההלכה אזלין בתר המנהג היכא שהמנהג
הוקבע על פי חכמי המקום כמ"ש המרדכי פרק הפועלים כו' ועוד שהרי השיב מוה"ר אביגדור כהן כו' וגרסינן
בירושלמי זאת אומרת מנהג עוקר הלכה כו' אלמא מנהג בני העיר דוחה דין חכמי התלמוד אף עפ"י שמצאו לו סמך
מן המקרא עכ"ל. ועוד יש להביא ראיה שאפילו נגד ההלכה אזלין בתר מנהגא ואפילו לנגד איסור דגרסינן פרק
הקומץ רבה אמר רב אם יבא אליהו ויאמר כו' שכבר נהגו העם בסנדל וא"ל דשאני מנהג חליצה וסתנימת פרישות
דמוזזה דכ"ע נוהג הכי אבל במנהג שאינו אלא במדינה אחת כיוצא דנדון שלנו אין חוששינן לו במקום הלכה שהרי
כתב הערוך בשם ר"ח כו' וממילא שמעינן דהא אם יבא אליהו כו' שייכא למימר אפילו במנהג שאין שוה בכל מקום
כדפירשתי עכ"ל הנה העתקתי בקצרה כי ממנו ניקח לנ"ד שאפילו אם היה נדונד איסור בדבר אין כח בידינו לבטל
מנהג אבותינו שתורה היא ומכ"ש בזה שאין נדונד איסור כיון שאם לא קראוהו א"צ לעלות וגם הגאון בתשו' מנחם

עזרי' סי' צ"ה שכתב ומה שברוב העולם אין כהנים עולין לדוכן כל ימות השנה מנהג גרוע הוא ומשום בטול מלאכה לעם כו' אלא שאין כהן עובר בעשה עד שיאמרו לו עלה ודי בזה עכ"ל מסיום דבריו מבואר דכיון שאין בדבר משום איסור אעפ"י שאין טעם למנהג שקבעו לעשות כן מכל מקום אין מקום לבטלו ופוק חזי מ"ש שברוב העולם נוהגין כן וכבר בררנו שהוא מיוסד על אדני פז היעלה שועל ויפרוץ חומת אבני מגדל עדר עופל ובוהן ועיין במג"א סי' תצ"ד מ"ש בשם שו"ת רמ"א סי' כ"א והביא ג"כ דברי מהרי"ק שהבאתי לעיל בקצרה דאפילו יש במנהג צד איסור ואפילו מנהג במקום אחד מבטל הלכה ושם בביאורי סמ"ג כתב דמנהג עוקר הלכה אפילו רוב דיעות ס"ל אסור והתלמוד מסייע להו והמנהג בנוי ע"פ הפסיקתא או ספרים החיצונים אמרינן מנהג עוקר הלכה דודאי כך קבלו רבותינו איש מפי איש עכ"ל ובפר"ח סי' תצ"ו הביא בשם ספר משא מלך ובאר שבע שמחלקים בין איסורא דאורייתא לדרבנן לא מחינן בהוא והוא ז"ל השיג עליהם וסובר דכל שיש צד איסור יש למחות בידם אבל היכא שאין צד איסור כלל פשיטא שאין כח ביד שום אדם לבטל המנהג כאשר הוכיח מהרי"ק במישור וכ"ש בזה שיש צד איסור להיפוך כאשר כתבתי:

וגם טעם הרמ"א שכתב משום דכל ימות החול טרוד לבם על המחיה ועל הכלכלה וביזעת אפם אוכלים לחם ואין שרוים בשמחה הוא טעם אמיתית כאשר כתב ר"י בר יהודה רבו של רש"י שהביא הב"י ועיין בשו"ת מהר"ם ב"ב סימן שמ"ה שר"י בר יהודה כתב שלא מצא סמך בזה אלא נהוג שכל העומד לברך ראוי שיהיה שרוי בשמחה ובטוב לבב שכן מצינו ביצחק שאמר הביאה לי ציד ואוכלה ואחר שאכל ושתה אמר לברכו והטעם הזה י"ל גם על פנוי כו' ומצוה להנהיג מדת הראשונים שכן מצינו בירושלמי מנהג עוקר הלכה עכ"ל וא"כ פשיטא שאין לנו לשנות מלמנהג מדת הראשונים שהנהיגו שלא לישא כפים בכל יום לפי שאין שרוי בשמחה ועיין בא"ח סימן תק"ס אבל ביו"ט שמצוה לשמוח ברגלים יש להם לישא כפיהם וכבר הבאתי מש"ס דחולין דאביי דחי מצות נ"כ משום דאניס ליה עידניה ולמי היה נאה לברך ולהדר המצוה יותר מן אביי והיה לו לדחות העת שקבע בשביל מצוה זו שחובה עליו לברך את העם אלא ודאי דכיון דאם לא נקרא אינו עובר בטעמא זוטא יכול להיות מן הנמנעין ומושכין ידיהם וגדולי הדורות שהיו כהנים אא"ז בעל שארית יוסף והש"ך והסמ"ע ואחריהם רבו כמו רבו שהיו כהנים ולא אחד בהם שמלאו לבו למעבד עובדא בנפשיה אף שהיו מחבבים המצות ביותר והבא לשנות המנהג הוא מזלזל בכבודן של הראשונים כאלו היו ח"ו מזלזלים במצוה זו ועיין בתה"ד סימן רל"ב דיש לחוש ללעז על הראשונים היכא דליכא ספיקא וצדדים שראוי להחמיר מן הדין ובזה פשיטא שיש לחוש ללעז על הראשונים ואין לך זלזול גדול מזה ובפרט אחרי שבארתי שיש לחוש לכמה איסורים שאין ספק שהבא לשנות ידו על התחתונה ושוב בא לידי ספר שו"ת אהלי יעקב שחיבר הגאון מוהר"ר יעקב ששפורטש ושם איתא שבעת שהיו רודפים אחר צבי שבור וכו' נהגו בקהלכם לומר ברכת כהנים בכל שבת מה שלא נהגו קודם לכן כ"א ביו"ט לבד ואחר שנתגלה הטעם היו קצת אנשים שאמרו דמ"ע היא וכיון שהחזיקו בה אינם יכולים לחזור ממנה והגאון הנ"ל האריך בדבר והוכיח במישור שיש לחזור למנהג הראשון שהרי נהגו בכל גלילי ישראל ובפרט במלכות אשכנז ופולין כאשר כתב רמ"א שלא לאומרה כ"א ביו"ט ע"ש וק"ו הדברים אחרי שהראיתי שהמנהג נתייסד ע"פ גדולי הראשונים והאחרונים שלא לברך בנשיאת כפים. הפורש ממנו כפורש מן החיים ואלקים יחנונו ויברכנו ברכת שמים:

דברי זעירא מן חברייה הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

11 - הלכות שלמה פרק י' אות ב' (והערות שם)

כהן אשכנזי בן חו"ל לא ילך לכתחלה לבית הכנסת ספרדי אשר נוהגים לישא כפים גם בימי חול כדי לישא כפיו, אבל כהן בן ארץ ישראל הנמצא בחוץ לארץ מותר. (ומיהו בעיקר יציאת כהנים לחוץ לארץ היה רבנו חוכך הרבה להחמיר - מלבד האיסור הכללי של יציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ - שהרי בשו"ע יו"ד סימן שסט החמירו שגם בזה"ז אסור לכהן ליכנס לארץ העמים והפתי"ש שם סק"ה הביא בשם השבות יעקב ח"ב סימן צח שכתב שהלואי שכל שמועותינו יהיו נכונים כמו זה דלא קי"ל כהרש"ל דס"ל שאין טומאה זו נוהגת בזה"ז. ובחי' כת"י למס' שבת טו. כתב עוד "וצ"ע אם גם על כהן בן חו"ל יש חיוב להזדרז ולצאת משם אם אפשר").

וכן מקום בחוץ לארץ שלא היה בו ישוב ישראל מעולם ועתה נתחדש בו ישוב ישראל מבני אשכנז אין להנהיג בו לישא כפים בכל יום אלא ינהגו כמנהג חו"ל לישא כפרים רק במוסף של יו"ט. וכן במנין של בני א"י בחו"ל אין לישא כפים דגירי בתר המקום.

12 - שמות פרק ל' פסוקים ז-ח

ז והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר בְּהִיטִיבוּ אֶת-הַנֶּרֹת יִקְטִירוּנָהּ: [מפטיר] ח וּבִקְעֻלַּת אֶהְרֹן אֶת-הַנֶּרֹת בֵּין הָעֲרֵבִים יִקְטִירוּנָהּ קְטֹרֶת תְּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם:

13 - רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ג הלכה א

מצות עשה להקטיר הקטורת על מזבח הזהב שבהיכל פעמים בכל יום בבקר ובין הערבים שנאמר והקטיר עליו אהרן קטורת סמים

14 - תלמוד בבלי מסכת תענית דף כז עמוד ב

אמר רבי יעקב בר אחא אמר רב אסי: אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר +בראשית ט"ו+ ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה, אמר אברהם: רבונו של עולם! שמה ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה? אמר ליה: לאו. אמר לפניו: רבונו של עולם, הודיעני, במה אירשנה? אמר ליה: +בראשית ט"ו+ קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת וגו'. אמר לפניו: רבונו של עולם, תינח בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם? - אמר לו: כבר תקנתי להם סדר קרבנות, בזמן שקוראין בהן לפני - מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עונותיהם.

15 - רבינו יונה ברכות דף ג. בדפי הרי"ף

כיון דתקינו רבנן ה' שפתי תפתח בתפלה כתפלה אריכתא דמיא. פירוש זה הפסוק דבוק עם הפסוק שאחריו שאומר כי לא תחפוץ זבח ואתנה וגו' ואמר אותו דוד כשהיה מתפלל על חטא בת שבע שחטא בו במזיד ועל המזיד אין מביאין קרבן שאין קרבן בא אלא על השוגג ועל כן היה מתפלל לבורא תשיעני שאוכל לכון בתפלתי ולספר מעלליך כדי שתהא תפלתי מקובלת שכיון שלא תחפוץ זבח על המזיד תהיה תפלתי כפרה במקום קרבן. ועכשיו ג"כ שאין לנו בית המקדש ואין אנחנו מקריבין קרבנות אנו אומרים אותה על אותו ענין שתהיה תפלתנו מקובלת ורצויה במקום זבח וקרבן ומפני שנתקן על ענין התפלה אמרו דכתפלה אריכתא דמיא.

16 - טור אורח חיים הלכות נשיאת כפים ונפילת אפים סימן קלג

ובסידור רב עמרם כתב לאחר שיסיים ש"צ עושה שלום נוהגים לומר אין כאלהינו וכו' עד אתה הוא מושיענו אתה הוא שהקטירו אבותינו לפניך קטורת הסמים פיטום הקטורת הצרי והצפורן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה מור וקציעה שבולת נרד וכרכום משקל ששה עשר מנה הקושט שנים עשר קלופה שלשה וקנמון תשעה בורית כרשינה תשעה קבין יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא ואם אין לו יין קפריסין מביא חמר חוריין עתיק מלח סדומית רובע הקב מעלה עשן כל שהוא רבי נתן אומר אף כפת הירדן כל שהוא אם נתן בה דבש פסלה ואם חיסר בה אחת מכל סממניה חייב מיתה רשב"ג"א הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף בורית כרשינה ששפין בה את הצפורן כדי שתהא נאה ויין קפריסין ששורין בו את הצפורן כדי שתהא עזה והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין מי רגלים בעזרה מפני הכבוד ואומר השיר שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום הראשון היו אומרים לה' הארץ ומלואה: בשני היו אומרים גדול ה' ומהולל מאד: בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל: ברביעי היו אומרים אל נקמות ה' אל נקמות הופיע: בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עזונו: בששי היו אומרים ה' מלך גאות לבש: בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העוה"ב אמר ר"א א"ר חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום וכו' ואומר קדיש עד עושה שלום וכן בערב לאחר שיגמרו תפלת ערבית נוהגין לומר פטום הקטרת אבל לא השיר ולמה אומרים פטום הקטרת בבקר ובערב והשיר בבקר בלבד לפי שזה מצותו בבקר ובערב וזה לא היתה מצותו אלא בבקר:

16א - שערי תשובה סימן קלב

והטעם שאומרים תחלה אין כאלקינו כו' לפי שהקטורת מעשרת לכך אומרים אין כאלקינו שלא יאמר כחי ועוצם ידי כו'

17 - בית יוסף אורח חיים סימן קלג

כתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל שאין לומר פיטום הקטורת אלא מתוך הכתב שמא יחסר אחד מהסמנים ויהא חייב מיתה בקריאה כמו בהקטרה ואולי שמזה הטעם אין אומרים אותו במקצת מקומות אע"פ שאומרים פרשת הקרבנות ע"כ והם דברי ארחות חיים שכתב בשם בעל הלכות. ואני אומר אם הלכה נקבל אבל אם לדין יש תשובה דהא בחיסור אחד מסמניה חייב מיתה (כריתות שם) פירש רש"י חייב מיתה כי עייל ביום הכפורים דכתיב (ויקרא טז ב) ואל יבא בכל עת ולא ימות בזאת יבא אהרן וגו' וכי מעייל קטורת שלא כהלכתה ביאה ריקנית היא וחייב מיתה ע"כ אלמא שאינו חייב מיתה מפני שחיסר אלא מפני שנכנס למקדש ללא צורך. ואפילו לדעת הרמב"ם שכתב בפ"ב

מהלכות כלי המקדש (ה"ח) חיסר אחד מסמניה חייב מיתה שהרי נעשית קטורת זרה איכא למימר דטעמיה דכיון דקטורת זרה היא ליה ביאה למקדש שלא לצורך ואפילו אם תמצא לומר שאע"פ שאינו נכנס לפני לפני אלא בהקטרה דמזבח הזהב מיחייב מיתה משום מקטיר קטורת זרה כדאשכחן בבני אהרן (ויקרא י א) שנתחייבו מיתה מפני שהקטירו קטורת באש זרה איכא למימר דהיינו דוקא כשהוא מקטיר ממש אבל כשחיסר בקריאה מהי תיתי לן ועוד שכבר הוכחתי לעיל דהא דאם חיסר מסמניה חייב דוקא במחסר אחד מי"א סמנן הוא ודבר קל הוא לזיהר שלא יחסר שום אחד מהם בקריאתו וא"כ לא היה להם בשום מקום לימנע מלאמרו מפני טעם זה:

18 - דרכי משה סימן קלג

והמנהג באלו המדינות כדברי מהר"י אבוהב שלא לאמרו בחול משום שטרודים למלאכתן ויש לחוש שידלגו בה ובשבת ויום טוב אומרים אותו.

19 - ט"ז אורח חיים סימן קלב ס"ק ב

ויש לומר פיטום הקטורת כו' אחר התפלה. - קשה לי ממה דאמרינן בפ' תמיד נשחט דף נ"ט ת"ר אין לך דבר קודם לתמיד של שחר אלא קטורת בלבד שנ' בבקר בבקר ואמר' בריש ת"ה תפלות כנגד תמידן תקנום שחרית כנגד תמיד של שחר א"כ היה לנו להקדיל פיטום הקטורת לתפלת י"ח ואמאי נאחר אותה עד אחר התפלה ונ"ל לתרץ דהא דקטורת קודם לתמיד להקרבנו על המזבח לשרפו וכן פירש"י שם אין לך דבר קודם לקטורת היינו לאישים אבל שחיטתו וזריקתו בזה תמיד קודם כדאי אביי מסדר מערכ' דדם התמיד קודם לב' נרות ונרות קודמו' לקטרת וא"כ התפלה של י"ח היא במקום עבודת דם התמיד וע"כ הקטורת אחריו ועוד ק' שבסידור אביי זכר קטורת מאוחר הרבה אלא שנלע"ד התפלה היא במקום הקרבת איברים דאלו במקו' שחיטתו וזריקתו הרי פרשת התמיד במקומו דאל"כ ל"ל תרתי במקום תמיד דהיינו פ' התמיד ותפלת י"ח אלא ודאי כמ"ש ויש ראייה ממ"ש הטור סי' רל"ה דתפל' ערבית היא במקום איברים שלא נתעכלו ביום ש"מ שתפלת מנחה היא במקום איברים שנשרפין תחלה ביום ועפ"ז נהגתי בעצמי לומר פרשת קטורת קודם ברוך שאמר דליהוי קטורת בין דם התמיד לאיברים ואע"ג דבטור כתוב אחר התפלה נ"ל דג"ז נכון:

20 - מגן אברהם סימן קלב ס"ק ג'

ערב ובוקר - והאר"י כ' שאין לאמרו בערב ואפשר דהכי קאמר אחר תפלת מנחה או קודם לה וצ"ע למה אנו אומרים אותה אחר מוסף והלא הקטורת קדמה למוספין לכ"ע והיא שייכ' לקרבן תמיד ואפשר דכוונתינו ליפטר מתוך ד"ת ובכתבי' אי' שהטעם להבריח הקליפות, ובשל"ה כתוב לאמרו בשחרית קודם תפלה ואחריה:

21 - בית יוסף אורח חיים סימן קלג

כתב הריב"ש בתשובה (סי' שלד) על מה שנהגו לומר ברכו אחר קדיש בתרא ושבא חכם אחד ומיחה בידם שלא לומר ברכו מאחר שאין ברכה לאחריו וקמו קצת הקהל לומר שאין ראוי לבטל מנהגם. דבר פשוט שברכו נתקן קודם ברכות של ק"ש ואם כל הציבור שמעו אותו קודם הברכות אין לאמרו כלל לאחר התפילה והאומר הוא טועה גם הרמב"ם לא הזכירו וכבר כתוב במסכת סופרים (פ"י ה"ז) שכל שיש שבעה שלא שמעוהו חוזרים לאמרו ויש אומרים ששה ור"ת (ספר הישר סי' כו, ותוס' מגילה כג: ד"ה ואין פורסין) כתב בחמשה ועוד נראה ממסכת סופרים שאפילו אחד שלא שמע אותו אומר לעצמו כל שיש תשעה אחרים עמו שעונים אחריו אע"פ שכבר שמעוהו הם וכן נהגו בברצלונא לאמרו אחר תפילת שחרית כדי להוציא אותם יחידים שלא התפללו עם הציבור והציבור הולכים לדרכם והיחידים ההם נשארים שם ומתפללים כל אחד לעצמו אבל ביום השבת וביום המועד שמאחרים לצאת וכבר התפללו כולם אין אומרים אותו כלל וזה נראה לי שהוא המנהג היפה. אבל בארגון'ן ובארץ הזאת אומרים אותו לעולם בין בערבית בין בשחרית בין בחול בין בשבת ובמסכת סופרים כתוב שהתקינו חכמים לחזנים לאמרו בין גאולה לתפילה כדי להוציא אותם שלא שמעו ואנשי מערב ומזרח נהגו לאמרו לאחר תפילת י"ח ובספר המנהיג (עמ' ס) כתוב שאין להפסיק לאמרו בין גאולה לתפילה אלא בתפילת ערבית ואחרי שמנהג זה נזכר במסכת סופרים אין בנו כח למחות במי שאומר אותו אף אם נראה שהמנהג האחר יפה ממנו ומכל מקום כיון שכבר בא חכם ותיקן אין לעוות את אשר תקנו. ולצאת ידי כולם נראה לי שיעשו בדרך זה שבימות החול ובלילי שבתות וימים טובים ישובו למנהגם הקדום לומר ברכו באשר יש שם לעולם קצת אנשים שלא שמעוהו אבל ביום שבת ויום טוב שכבר התפללו כולם בשעה שיוצאים מבית הכנסת יהיו דברי המתקן קיימים כי באמת נראה לי כי האומר אז הוא טועה ע"כ:

22 - משנה ברורה סימן קלג ס"ק ב

דהכל באין וכו' - דאפילו אם אירע לאחד שנתאחר לבוא אחר ברכו מ"מ מסתמא כבר שמע ברכו מהעולים לתורה:

22א - אשי ישראל עמ' רעז הערה נה

עיין אורחות רבנו ח"א עמ' ע' ס"ק כב דבחדש אלול אמרו אצל החזו"א ברכו אחרי אמירת לדוד ה' וגו' והסביר דהא אומרים ברכו למאחר בתפילה וא"כ צ"ל מה שיותר מאוחר אחר התפילה.

23 - משנה ברורה סימן סט הקדמה

ועיין לקמן בסימן קל"ג בב"י דמוכח דמנהגם הוא דאף אם אירע שלא בא אדם לבה"כ אחר ברכו אעפ"כ אין מדקדקין בכך לבד משבתות ויו"ט כדאיתא שם ומ"מ אין לבטל מנהגם בבה"כ מפני המחלוקת [א] אבל במקום שאין לחוש למחלוקת יש לנהוג שלא יאמר הש"ץ ברכו א"כ בא אחד אחר ברכו ולא שמע כלל באותו יום ואף שכבר אמר יוצר אור מותר ג"כ לומר בשבילו אע"פ שלא יסמוך אליה יוצר אור

24 - אשי ישראל פרק לד הערה ל'

ועיין לקט הקמח שם ס"ק ד' שבבית הכנסת של החזו"א אמרו ברכו בסיום התפילה אף שהיה ברור שכולם שמעו ברכו דיוצר ועיין לוח אר"י בשם האדר"ת דאין לומר ברכו בסיום מעריב של מוצאי יו"כ כיון שכל הציבור היו בתחילת התפילה.

25 - הגהות מיימוניות סדר תפילות נוסח ברכת התפילה

[א] אבל אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה אין שייך כלל ל"ח ברכות וכ"כ בסדר רב עמרם וכ"כ מורי רבינו שיחיה וכן משמע בפ"ב דמגילה מה ראו לומר ברכת כהנים אחר הודאה כו' עד ומה ראו לומר שים שלום אחר הודאה דאי לא תימא הכי מאי בעי מה ראו לומר שים שלום כו' וכי אין לסיים הברכה אשר התחיל אלא ע"כ ה"פ ומה ראו לעשות נשיאות כפים אחר הודאה מה ראו לומר נשיאות כפים אבל אלהינו ואלהי אבותינו נתקן בדורות אחרונים ולא נודע למאי תקנוהו לאומרו בנשיאות כפים לפיכך ביוצר ומוסף שהוא ראוי לנשיאות כפים אומרים אותו אבל במנחה דליכא נשיאות כפים א"א אלא שלום רב וכן בערבית ובשבת במנחה אומר שים שלום שיש בו כי במאור פניך נתת לנו תורת חיים שכבר קראו בתורה וכ"כ ראבי"ה שיש לומר אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה במנחת יום הכפורים ותימה דהא לית בה נשיאות כפים כדאמר פרק בתרא דתענית ושמא טעמא כיון דאם עבר ועלה אין מורידים אותו. אכן הר"ף מצרפת כתב ג"כ שאין לאומרו במנחה ובמנחת יום הכפורים ותענית ציבור אומר ברכנו בברכה לפי שהיו ראויים לכהנים לנשיאות כפים כדמשמע פ"ב דתענית ע"כ דברי מורי רבינו שיחיה. אמנם בסדר רב עמרם לא חלק באותה ברכה כלל אלא כתב שכל שעה מתחיל בשים שלום כרבינו המחבר וכ"כ מורי רבינו שיחיה משמו עיין לעיל בהלכות נשיאות כפים ע"כ:

26 - אליה רבה סימן קכו ס"ק ו'

ונהגו כל זמן שאומרים אלקינו לומר אחריו שים שלום לפי שיש בו ששה דברים: שים שלום, רובה, וברכה, חן, וחסד, ורחמים - כנגד ששה דברים שבברכת כהנים ע"כ. ומשמע דכל זמן שאין אומרים אלקינו ואלקי אבותינו אין אומרים שים שלום.

27 - שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן קכו סעיף ב

הגה: ואין אומרים אלהינו ואלהי אבותינו וכו' רק בזמן שראוי לזכרת כהנים ולישא כפים; ונהגו לומר בשחרית: שים שלום וכן כל זמן שאומר אלהינו כו', אבל בלאו הכי מתחילין: שלום רב; ויש מתחילין שים שלום צמנחה של שבת, הואיל וכתוב ציה בצור פניך נתת לנו, שהיא התורה שקורין צמנחה בשבת (הגהות מיימוני פ"ח מהלכות תפלה).

28 - ערוך השולחן אורח חיים הלכות תפילה סימן קכו סעיף ד

בספרד ובכל ארצות ישמעאל נושאים הכהנים כפיהם בכל יום בשחרית ולכן כתב רבינו הב"י אם אין שם כהנים אומר ש"ץ אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשולשת וכו' עד ואני אברכם ואין הציבור עונין אחריו אמן אלא כן יהי רצון עכ"ל ואצלינו בכל יום כן הוא שאין אנו נושאים כפים רק ביו"ט כמ"ש בסי' קכ"ח ואין אנו נוהגין לומר רק עד שלום ופסוק ושמו את

שמי אין אומרים ובברכה ב"ת הראשון בפת"ח ועניית כן יהי הוא רק בסוף ואצלינו המנהג לומר אחר כל ברכה בין פסוק לפסוק ומוסיפין לומר בזכות אברהם בזכות יצחק בזכות יעקב וכשאומר יברכך יטה ראשו לצד ימין שלו וישמרך לצד שמאל יאר וגו' לצד ימין ויחונך לצד שמאל ישא וגו' לצד ימין וישם לך לצד שמאל וכשמסיים שלום לצד ימין וכן המנהג אצלינו ויש מי שכתב יברכך לימין יאר כלפי ההיכל והיינו כנגדו פניו אליך ויחונך לשמאל [מג"א] אבל אנו מסיימים בלצד ימין כדי להגביר הימין על השמאל ואין אומרים זה במנחה בעת שאינו ראוי לנשיאות כפים וכתב רבינו הרמ"א דנהגו לומר בשחרית שים שלום וכן כל זמן שאומר אלהינו וכו' [כמו בתענית במנחה] אבל בלאו הכי [מנחה ומעריב] שלום רב ויש מתחילין לומר שים שלום במנחה של שבת הואיל וכתוב ביה כי באור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורת חיים שהיא התורה שקורין במנחה בשבת עכ"ל ובסידור האר"י ז"ל תמיד שים שלום וכן נוהגים הספרדים [וטעם האשכנזים דבאור פניך אין אומרים במנחה ומעריב שהוא שעת הדין ולפ"ז בשבת ויו"ט ור"ח היה נכון לומר גם במנחה ומעריב שים שלום וכן ע"ש ועיו"ט במנחה שאז הוא זמן רצון ודו"ק] [ומשמע דבבית האבל אומרים אלהינו שהרי לא הזכירו זה וצ"ע]:

29 - תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ד עמוד ב

אמר מר: קורא קריאת שמע ומתפלל. מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן: איזהו בן העולם הבא? - זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית. רבי יהושע בן לוי אומר: תפלות באמצע תקנום. במאי קא מפלגי? אי בעית אימא קרא, אי בעית אימא סברא. אי בעית אימא סברא, דרבי יוחנן סבר: גאולה מאורתא נמי הוי, אלא גאולה מעלייתא לא הויא אלא עד צפרא; ורבי יהושע בן לוי סבר: כיון דלא הויא אלא מצפרא, לא הויא גאולה מעלייתא. ואיבעית אימא קרא - ושניהם מקרא אחד דרשו, דכתיב: +דברים ו'+ בשכבך ובקומך, רבי יוחנן סבר: מקיש שכיבה לקימה - מה קימה קריאת שמע ואחר כך תפלה, אף שכיבה נמי קריאת שמע ואחר כך תפלה; רבי יהושע בן לוי סבר: מקיש שכיבה לקימה - מה קימה קריאת שמע סמוך למטתו, אף שכיבה נמי קריאת שמע סמוך למטתו.

30 - רבינו יונה ברכות דף ב: בדפי הרי"ף

והטעם שאינו הפסקה מפני שהשכיבנו מעין הגאולה הוא שבשעה שעבר השם לנגוף את מצרים היו מפחדין ומתפללין לבורא לקיים דברו ושלא יתן המשחית לבוא אל בתיהם שדרך הצדיקים שיראים תמיד שמא יגרום החטא וכנגד אותה התפלה התקינו לומר השכיבנו שיצילנו השם מכל דבר רע וישמור צאתנו ובואנו וכיון שהתקינו לאמרו כנגד מה שהיה בשעת הגאולה אמרו דלא הוי הפסקה דכגאולה אריכתא דמיא.

31 - תוספות מסכת ברכות דף ד עמוד ב

דאמר רבי יוחנן איזהו בן העוה"ב וכו' - ואנו שאומרים יראו עינינו ופסוקים אחרים אחר השכיבנו. נראה הואיל ותקינו להו רבנן ה"ל כגאולה אריכתא דתקינו לומר זה שבתוך כך יתפלל חברו גם הוא ולא ילך מבהכ"נ עד שיגמור כל אחד תפלתו. וגם יש באותם פסוקים י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות דשמנה עשרה ואגב שתקנו לומר אותם פסוקים תקנו לומר חתימה של יראו עינינו. והלכה כר' יוחנן דברייתא מסייע ליה וכן פסק ה"ג. ואם כן יש לזהר שלא לספר בין גאולה דערבית לשמנה עשרה. ומיהו בסדר רב עמרם פ"ל מה שאנו אומרים קדיש בין גאולה לתפלת ערבית לאשמעינן דלא בעינן מסמך גאולה דערבית לתפלה משום דתפלת ערבית רשות. ולא נהירא [דאם כן] ר' יוחנן סבירא ליה תפלת ערבית חובה דפלוגתא היא דרב ור' יוחנן והלכה כר' יוחנן. ונכון להחמיר ולהזהר מלספר בינתים ואי תימא קשיא הלכתא אהלכתא דקיימא לן תפלת ערבית רשות והכא פסקינן כרבי יוחנן צריך לומר דאפילו אי סובר רבי יוחנן כרב דאמר רשות היא מכל מקום מחייב לסמוך. אם כן גם לנו יש לסמוך.

32 - רבינו יונה שם

ויש לשאול על מה סמכו העולם להוסיף ולומר אחר כך פסוקים של ברכת המלך בכבודו שעל זה לא אמרו כגאולה אריכתא דמיא והוי הפסקה ומקצת החכמים היו נמנעים מלאמרום וכך היה מנהגו של מורי הרמב"ן נר"ו אבל מורי רבינו יונה קרובו נתן טעם למנהג שנהגו כל העולם לאומרים שבתחלה שהיתה תפלת ערבית רשות היו אומרים אלו הפסוקים שיש בהם יח הזכרות כנגד יח ברכות וחותרמין עליהם ואומרים קדיש ויוצאין ואח"כ אע"פ שקבעו חובה נשאר הדבר כמו המנהג הראשון ולא הוי הפסקה בין גאולה לתפלה דכיון שמתחלה אדעתא דהכי קבעו חובה לא מקרי הפסקה.

33 - אבודרהם ברכת ק"ש של ערבית

ובעל המנהגות כתב זה שנהגו לומר ברוך ה' לעולם שיש בהם שמנה עשרה הזכרות משום שגזרו שמד על ישראל שלא יתפללו תפלת ערבית ועל כן תקנו לומר שמנה עשרה הזכרות כנגד שמנה עשרה ברכות של יח. ואע"פ שבטל השמד לא בטלה התקנה.

34 - טור אורח חיים הלכות שבת סימן רסז

ומשנין בחתימה שחותם ופרוס סוכת שלום עלינו ועל ירושלים עירך בא"י הפרוס סוכת שלום עלינו ועל עמו ישראל ועל ירושלים וכן המנהג באשכנז ובצרפת ואין חותמין שומר עמו ישראל לעד כדאיתא במדרש שבשבת אין צריכין שמירה שהשבת שומר ונוהגין לומר פסוק ושמרו בני ישראל וגו' לומר שאם ישמרו שבת אין צריכין שמירה והוא ג"כ מעין גאולה כדכתיבנא לעיל שאם ישמרו ישראל ב' שבתות מיד נגאלין

35 - דרישה שם

צריך עיון למה אנו אומרים ברגלים וידבר משה את מועדי ה' וגו' וביום כיפור כי ביום הזה יכפר וגו' ובראש השנה תקעו בחודש שופר וגו' ובפרט שלא מצינו בשום פוסק ואפשר דחשבינן ליה כתפלה אריכתא דכיון שבא להזכיר קדושת היום הלכך צריך להזכיר קודם לכן מעין המעורא ויש סמך לזה מהא דכתב הרשב"א (שו"ת ח"א ימן רצג) להתיר מה שהשמש מכריז בבית הכנסת קודם תפלת ערבית בתחלת ראש חודש יעלה ויבוא כיון דצורך תפלה הוא.

36 - כף החיים סימן רלו ס"ק יז (הו"ד באשי ישראל

לא להכריז שום דבר ורק הש"ץ כשמגיע בתפילה לאותם מקומות מגביה קולו

37 - אשי ישראל עמ' שג בשם החזו"א

ועיין אורחות רבנו ח"ג עמ' רז בשם החזו"א דלא יגביה קולו בתפילת לחש להזכיר לציבור שאין זה דרך ארץ לתפילה.